

Adatok

Nyugatmagyarország molluskafaunájához.

Előadta és bemutatta a pozsonyi orvos-természett. egyesület természettudományi szakosztályán Szép Rezső ev. lyceumi tanár.

I. Pozsony környékének molluskafaunája.

A természetrajz több ágát már régóta és számosan művelték Pozsonyban. Szorgalmas kutatók befejezett munkáikkal a legtöbb esetben sikeresen vezetik a természet szépségei iránt érdeklődőket. Midőn azonban más alsóbbrendű állatokon kívül figyelmem a molluskákra is irányult, csakhamar azt kellett tapasztalnom, hogy hiába kutatok a szakmunkákban vidékünk azon faunája után, mely engem leginkább érdekel, hiába várok feleletet azon kérdésre: milyen és miféle molluskafajok tanyáznak Pozsony környéke erdős lejtőinek árnyékában? ezektől feltételezett milyen élet nyilvánul csodás völgyeiben, ligeteiben és ligeti vizeiben? A molluskák számára Pozsonyban kutató eddig nem akadt, dacára annak, hogy Magyarország legtöbb vidéke malakozoológiai tekintetben már eléggé ismeretes és azon megyék is, melyek Pozsonymegyét közvetlenül határolják, tudományosan rendszerezett faunával dicsekedhetnek. Így eltekintve az előbbre levő szomszédos Ausztriától, Nyitramegye molluskafaunáját már e század első felében Láng Adolf nyitrai gyógyszerész ismertette; Trencsénmegyében Dr. Brancsik Károly trencsényi orvos tett kutatásokat és a Magyar Tudományos Akadémia irataiban hozta nyilvánosságra e megye molluskafaunáját 1890-ben; magam pedig néhány éven át a dunántúli dombvidék több megyéjében eszközöltem gyűjtéseket, melyeknek eredményét részben a „Malakozoologische

Blätter“ című szaklapban tettem közzé. Pozsony vidéke e szerint a malakogeográphiában mint egy terra incognita szerepel. Magamnak tűztem ki tehát feladatul, hogy Pozsonynak egyéb ismertetett természetrajzi tanulmányai mellé annak molluskafaunáját állítsam és ezáltal is a Pozsony állatvilága rajzában tátongó hézagot némileg betöltssem.

Czéлом elérésére bejártam a vidéket keresztül kasul, kutatva gyűjtve és megfigyelve mindent, a mi feladatomban megoldására vezet. Kirándulásaim északra a borostyánkői várromig, nyugatra a Morváig és Farkasvölgyig, keletre Modorig és délfelé a legközelebbi falvakig terjedtek. Ámbár kutatásaim ez idő szerint még nincsenek befejezve, a mennyiben e vidéken néhány geológiai szempontból elűtő helyet, melyen esetleg más fajok is tanyáznak, nem kerestem fel és az időre nézve is, mely különösen a folyó és állóvizek víz-állására lényeges befolyással van, nem használtam fel mindig a legkedvezőbb pillanatokat, eddigi kutatásaim eredménye mégis akkora, hogy az világos képét nyújtja Pozsony molluskafaunájának, úgy hogy azt bátran bocsáthatom a természet barátainak rendelkezésére.

Mielőtt azonban molluskafaunánk egyes fajait rendszeresen felsorolnám, bátorkodom a gyűjtéseim alatt megfigyelt jelenségeket és az egyes fajok életmódjára, tartózkodási helyére s egyéb tulajdonságaira vonatkozó tapasztalatokat röviden vázolni.

Molluskáink életmódja, tartózkodási helyei és előfordulási körülményei.

Pozsony vidékének hegyein és völgyeiben, erdeiben és mezein, álló és folyóvizeiben mindenütt találunk molluskákat. Általában azonban azt mondhatjuk, hogy a nedves és meszes talajon és mésztartalmú vízben a legtöbb faj és a legszebb alakok tenyésznek. A lelhely minőségével változnak a fajok is. Alig vannak más állatok, melyek annyira volnának bizonyos minőségű talajhoz kötve, mint épen a puhatestűek. A szárazföldi csigák nagyobb faji változatosságban és mennyiségben a hegyeken találhatók, a lapályon ellenben a vízi fajok túlha-

ladják amazokat. A Pozsony közvetlen közelében levő hegyek mészsmentes őskori gránitból állván rajtuk csak olyan fajok élhetnek, melyek a növényzetben talált csekély mennyiségű mészszel is megelégszenek. Ilyenek a csupaszcsigák, — *Limax* és *Arion* fajok. — némely *Vitrina*, *Hyalina*, *Patula* és *Helix*. Érdekes lelhelyek a szőlők közt és itt-ott az erdők szélén előforduló kőtöltések és kőhalmok, melyek azáltal keletkeztek, hogy a szőlőterület mivélésénél a benne talált köveket két szomszédos szőlő között vagy ezeknek illetőleg az erdőnek szélén összehordták, míg századok múlva ezen hatalmas kőhalmok és töltések keletkeztek. Ezek kövei alatt és huzamosabb eső után rajtuk is mindig találjuk a *Helix obvolutá-t*, *Patula rotundatá-t* és *Hyalina glabra-t*, és hol a közelben levő forrásoktól a levegő némi nedvességet nyer, a *Vitrina elongata-t*; mindmegannyi jellemző faj Pozsony környékére nézve. Gyümölcsösökben és magas fák által képezett s némi növényzetet termelő árnyékos erdőkben előfordulnak a nagyobb *Helix*-fajok; a földön pedig, különösen a rothadt lomb, porladék, porhanyos fatuskók és kövek alatt a *Fruticicola* alfamiliába tartozó fajok. A szőlőutak mentén levő támaszfalak hézagaiban és erdőkben a fák kérge alatt élnek a *Clausiliák*, a hegyek szikláin pedig, különösen a távolabbi mészkő régiókban a *Bulimus* és *Pupa* fajok. Az erdőkben levő falakon, várronokon és ezek alján együtt találjuk mindazt, a mit azok környékén csak szétszortan, egyenkint, nagyobb fáradsággal szedhetünk. Nedves rétek, áradási területek, mocsarak és árkok partjai a *Succineák* és egyes *Hyalina* fajok lelhelyei.

Dús növényzet meleg és nedvesség állatainkra nézve a legkedvezőbb életfeltételek. Testük legnagyobb része suly szerint vízből állván vagy vízben, vagy vízhez közel, vagy legalább is nedves levegőben való tartózkodásra vannak utalva s aránylag csak kevesen t. i. a napsütötte kopár helyeken élő fajok képesek nagyobb szárazságot elviselni, miközben életműködésük pihen, mint más állatoknál a téli álomban. Ezek azonban éjjel és a reggeli harmat alkalmával vagy eső után élednek fel s látnak táplálék után. A többi szárazföldi csigák a kiszáradás veszélye előtt mélyebben húzódnak vissza

a földbe, sziklarepedésekbe, kövek vagy moh alá, honnan huzamosabb eső után előjönnek. Ezen szokásuk miatt némely helyen sokszor hiába keresünk molluskákat, egy-két kihalt elmállott héjon kívül semmitse találunk. Azonban egy-két napi eső után látunk alatt csikorog a föld a menés közben összetiport csigák ezreitől. Ilyenkor a köznép azt mondja, hogy csigaeső volt.

Némely faj, mint a *Vitrina* olyan kényes, hogy csak korán tavasszal és későn ősszel a legnedvesebb időszakban található fel. A tél bekövetkeztével a szárazföldi csigák hasonlóképen menekülnek a nagy hideg, mint nyáron a száraz hőség elől. Ekkor némelyek héjuk nyílását egy-két hárttyával, mint a *Fruticicola* és *Tachea* genusba tartozó fajok, vagy meszes fedővel, mint a *Helix pomatia* zárják el.

Az édesvizi molluskák közül a *Limnaeidae* kék vígan legelnek a vizi növényeken, vagy ha levegőfelvétel végett azokon, vagy a parton felmászva a felszínre jönnek, itt megfordított helyzetben, a bemélyedt talppal felfelé, mintha a levegőn mászkálnának azon törvény szerint, mint a csónak, a vizen tova usznak. Egyes fajai a vizes iszapban, vagy a posványos földön való élethez alkalmazkodtak. Ezek mind vastaghéjú, kisebb alakok. A nyugodtan folyó és álló vizekben élők vékony héjuak, a gyakorta hullámozásnak kitett álló vizekben és folyóvizekben tartzkodók vastagabb héjuak.

A kopolyús csigák, például a *Paludina*, *Bithynia*, *Valvata*, *Neritina*, *Lithoglyphus* stb. a vizek fenekén élnek s ritkábban kerülnek a víz felszínére. Mindnyájan a kagylókkal együtt a téli fagyok bekövetkeztével az iszapba vagy homokos talajba befurakodva téli nyugalomra térnek. Egyetlenegy kagyló, a Dunában és Pötschenágban élő *Dreysena polymorpha*, minthogy byssus szálaival kövek-, cölöpökhöz, tutajok és hajók aljához van kötve, ennél fogva önkéntesen helyét el nem hagyhatja, kénytelen éghajlatunk ellentétes szélsőségeit türelmesen elviselni.

Molluskáink eledele a növényországból kerül ki. Ők megelégszenek a legsilányabb moszatokkal, például a *Paludina* és gombákkal, például a *Limax* és *Arion* fajok, és nem vetik meg a legfinomabb salátákat sem, mint például

az *Agriolimax agrestis* és *Helix pomatia*. Némely faj növényi táplálék hiányában húsevővé, sőt valóságos ragadozóvá válik, például a *Hyalina cellaria*, mely aztán más molluskákat is megtámad. Csakis a kagylók elégszenek meg azzal, a mit nekik a víz állati és növényi véglényekben önként nyújt.

A létérti küzdelemben állataink bizonyos védőeszközökkel is rendelkeznek. Ilyen védelmi eszköz a fedő, *Clausilium* és a héjnyílásnak különféle alkotású lemezekkel fogacskákkal való megszükitése. Mások megtámadás esetében nagymennyiségű nyálkás, buborékos folyadékot, a csupasz csigák pedig testük egész felületén sűrű ragadós nyálkát választanak ki.

A természet háztartásában a molluskáknak is jutott szerep. Sokan táplálékkul szolgálnak más állatoknak, a *Helix pomatia*-t pedig az emberek fogyasztják. Csemegekereskedőink szedetik össze télen. Mások azonban néha tetemes kárt is okoznak a növények pusztítása által s azok közül nálunk a *Limax agrestis* első helyen áll.

Igen érdekes észrevételeket teszünk, ha Pozsony környékének molluskáit más vidékéivel összehasonlítjuk. Általában nem figyelték meg eddig Magyarországon a *Limax variegatus* és *Vitрина elongata* fajt. Budapesten, pl. melynek molluskafaunája legjobban ismeretes, a fentebbieken kívül nem fordul elő az *Amalia marginata*, a *Patula rotundata*, *Helix obvoluta*, *H. unidentata*, *H. umbrosa*, *Pupa avenacea*, *P. dolium*, *Clausilia dubia* var. és mások, daczára annak, hogy mindkét város a Duna mellett fekszik. Viszont találunk Budapesten sok olyant is, melyeket nálunk hiába keresünk. A sok közül emlitsük csak a *Succinea*, *Limnea* és *Helix pomatia* alfajait, melyekre nézve Budapestnek nincsen párja a malakogeográfiában.

A Pozsony környékén előforduló molluskafajoknak rendszeres jegyzéke.

I. Osztály Gasteropoda. Csigák.

A. Alosztály. Pulmonifera.

1. Csoport. Stylommatophora. Pulmonata terrestres.

I. Család. Limacidae.

1. *Limax maximus* var. *cinereoniger* Wolf. A legnagyobb csupasz csiga; hüvelynyi vastag és kinyújtózkodva arasznnyi hosszú. Hegyi erdőkben gyakori, de csak világosabb színű példányokban. Ezek piszkosfehérek, világosszürkék, szürkék, sötétszürkék és vagy egyszínűek, vagy sötét vonalak és foltokból álló rajzoktól tarkák. Egészen feketét nem találtam. Összetévesztik az *Arion empiricorum*-mal s gyűjteményekben is ezen utóbbi hibás elnevezés alatt láttam.

2. *L. tenellus* Nilson. Felette ritka. Egyetlenegy példányt találtam eddig a Zergehegy északnyugati lejtőjén.

3. *L. variegatus* Draparnaud. Szőlőbirtokosaink boros pinczéiben hordókon, különben nedves pinczékben, melyekben zöltséget és zsirt tartanak, helyenként bőven. Némelykor belemászik a zsírbödön és tejes köcsögbe is. Sajátságos, hogy ezen kozmopolita pinczelakó Magyarországon eddig ismeretlen volt. Magam Pozsony vidékén kívül azelőtt még Sümegen és Csab Rendeken Zalamegyében, továbbá Kőszegen szedtem: Galanthárról pedig tanulóktól kaptam.

4. *L. arborum* Bouche Contraine. Esős időben fákon. Pozsony, Borostyánkő és Szt. György hegyi erdeiben.

5. *Agriolimax laevis* Müller. (= *Krinichia brunnea* Drap.) Nedves partokon és kivételesen pinczékben.

6. *A. agrestis* Linné. Mindenütt. A legkártékonyabb faj a mi vidékünkön.

7. *Amalia marginata* Draparnaud. A szentgyörgyi várrom környékén. Ezen szép és ritka faj hazánkban eddig

csak kevés helyről ismeretes. Magam még Kőszegen találtam (Szép: Molluskafauna von Güns p. 8.) Bielz Abrudbánya (Fauna Siebenbürgens) és Kimakowicz Nagy-Szeben vidékéről (Beitrag zur Molluskenfauna Siebenbürgens) említik.

II. Család. Vitrinidae.

8. *Vitrina pellucida* Müller. A dunamelléki ligetekben szórványosan.

9. *Vitrina elongata* Draparnaud. Kövek alatt a Szalmakunyhó, a Vaskutacska és a szentgyörgyi várrom környékén.

Az előbbi fajjal együtt csak korán tavasszal, vagy későn ősszel a legnedvesebb időszakban található.

10. *Hyalina glabra* Studer. Ugyanott és Borostyánkő várában.

11. *H. nitens* Michaud. Mészsurdok Borostyánkő mögött.

12. *H. cellaria* Müller. Vaskutacska és Zergehegy.

13. *H. (Vitrea) cristallina* Müll. Ugyanott és Borostyánkő mögött a mészsurdokban.

14. *H. (Conulus) fulva* Müll. Óliget-Ligetfalu. Árkok és nádasokban.

15. *Zonitoides nitida* Müll. Óliget, Pötschen, Weidritzvölgy s hegyi patakok szélén Modorig.

III. Család. Arionidae.

16. *Arion empiricorum* Férussac. Egyetlenegy fiatal sötét kávébarna színű és veres lábszegélyű példányt, a MoquinTandon féle *A. marginatus*-t találtam a szentgyörgyi erdőben. Megjegyzendőnek tartom, hogy *A. empiricorum* Magyarországon a ritkább fajok közé tartozik. Tankönyveink mégis sok más gyakori és fontos fajt mellőzve mindig felhozzák. Ez talán az oka, hogy több gyűjteményben a közönséges *Limax maximus*-t *A. empiricorum* név alatt sorolják fel.

17. *A. subfuscus* Fér. Erdőkben, helyenként nem ritka. Pozsony, Szt. György, Borostyánkő.

18. *A. hortensis* Fèr. A legközönségesebb *A.* faj Pozsony vidékén. Előfordul erdőkben és a dunai ligetekben; különösen a Pötschenligetben.

19. *A. Bourguignati* Mabilie. A Vaskutacska körül. Ritkább az előbbinél.

IV. Család. Patulidae.

20. *Patula rotundata* Müller. Erdők szélén kövek alatt. Vashámor, Zergehegy, Weidritzvölgy, Vöröshíd. Borostyánkő, Szt. György és Farkasvölgy.

V. Család. Helicidae.

21. *Vallonia pulchella* Müll. Humusföldön kertészeinknél, Zergehegy, Dévény és Borostyánkő (mészszerűdök).

22. *V. costata* Müll. Mészvölgy Borostyánkő mögött.

23. *Trigonostoma obvoluta* Müll. Kövek alatt szőlőutak mentén s erdők szélén. Vashámor, Szalmakunyhó, Zergehegy, Vaskutacska. Szt. György, Borostyánkő és Dévény.

24. *Triodopsis personata* Lamarck. Mészszerűdök Borostyánkő mögött.

25. *Petasia bidens* Chemnitz. A Duna és Morva partján, lerakódásokban; de csak kihalt és elmállott példányokban, melyek valószínűleg a víz által messzről kerültek vidékünkre és így nem ennek sajátjai.

26. *Fruticicola unidentata* Draparnaud. A dunai ligetekben közönséges; némelykor albino változatokban is.

27. *Fr. sericea* Drap. Nedves talajon szórványosan. Oliget, Pötschen.

28. *Fr. rubiginosa* Ziegler. A Duna és a Morva partján.

29. *Fr. hispida* Linné. Gyümölcsösökben, erdőkben és ligeteken mindenütt.

30. *Fr. rufescens* Pennant. A dunai ligetekben; rendkívül ritka.

31. *Fr. umbrosa* Partsch. Pötschen, Óliget, Malomliget. Igen gyakori.

32. *Fr. strigella* Drap. Hegyi erdőkben, szőlőkben, szőlőutak mentén. Pozsony és Dévény.

33. *Fr. fruticum* Müll. Egyszínű fehér és barna, továbbá csíktolt példányokban. A dunai ligetekben. Leggyakoribbak az egyszínű fehérek a Malomligetben.

34. *Fr. incarnata* Müll. Ugyanott; különösen az Óligetben.

35. *Fr. carthusiana* Müll. Az Óligetben a vasut töltés mentén.

36. *Arionta arbustorum* Lin. Alakra és színre nézve igen nagy változatosságot tüntet fel. Előfordul sötét és világosan márványzott, továbbá csíktolt és csíknélküli kúpos és lapos házú példányokban. A dunai ligetekben, különösen a Pötschenligetben igen közönséges.

37. *Tachea hortensis* Müll. Egyszínű sárga és veres, továbbá öt hosszszalaggal díszített színváltozatokban. Az első inkább a város szélén és gyümölcsösökben találhatók, a szalagosok a dunai ligetekben uralkodnak. Mindkettő igen közönséges.

38. *T. austriaca* Mühlfeld. (= *H. vindobonensis* C. Pfeiffer.) A bejárt területen mindenütt. Ez különben Magyarországon a legelterjedtebb *Helix*faj, különösen azért, mert Magyarország előfordulási területének közepében fekszik, mely terület Bajorországtól egészen az Urálig terjed. Sokszor összetévesztették a nyugati *H. nemoralis*szel, melynek legkeletibb lelhelye a dunántúli dombvidék, de a Dunát már nem éri el.

*Var. expallescent*s Fér. Szalagdísze sárga. Előfordul az előbbivel vegyesen, de valamivel ritkábban.

39. *Xerophila candicans* Ziegler (= *H. obvia* Hartmann.) Mészjelző faj. Itt ott szőlőutak mentén a vasuti állomás környékén; meszes talajon Dévény, Dévényujfalu és Borostyánkő körül bőven.

40. *Helicogena pomatia* L. Gyümölcsösökben, ligetekben, erdőkben. Mig ezen faj Budapest körül a legnagyobb változatossága által tűnik ki, úgyhogy ott számos fajtára kellett elkülöníteni, addig a Pozsony és környékének legkülönbözőbb lelhelyein gyűjtött példányok a legjelentéktelenebb sajátságokban is megegyeznek és nem térnek el a tipikus alaktól.

VI. *Család. Pupidae.*

41. *Zebrina detrita* Müll. var. *radiata* Brugière. Dévény, a Koglra vezető utak mentén.

42. *Napaeus obscurus* Müll. Vöröshid, Szt. György és Borostyánkő (mészszerdők).

43. *Chondrula tridens* Müll. Csak néhány silány kihalt példányt találtam Dévényújfalutól a Koglra vezető lejtőn.

44. *Zua lubrica* Müll. A dunai ligetekben és Dévény mellett. Ritka.

Var. *minima* Siemaschko (= var. *lubricella* Ziegl.) Dévény.

45. *Caecilianella acicula* Müll. Kertekben humusföldön. Ritka.

46. *Torquilla frumentum* Drap. Száraz lejtőkön. Dévény, Dévényújfalú és Borostyánkő (mészszerdők).

47. *T. avenacea* Brug. A borostyánkői romban.

48. *Orcula dolium* Drap. Ugyanott és a horgasban Borostyánkő mögött.

49. *O. doliolum* Brug. Zergehegy. Ritka.

50. *Pupilla muscorum*. Lin. Kertekben a fű között és Dévény mellett száraz lejtőkön.

51. *Vertigo pygmaea* Drap. Az Óligetben.

52. *Alinda biplicata* Montagu. Kövek alatt, fatörzsökön és falakon. Szőlőutak mentén, Vöröshid, Vashámor, Vaskutacska és másutt.

Var. *grandis* Rossmassler. A Pötschenligetben fatörzsökön.

Var. *sordida* A. Schmidt. Dévény.

53. *Pirotoma parvula* Studer. Mészszerdők Borostyánkő mellett.

54. *P. dubia* var. *vindobonensis* A. Schmidt. Ugyanott, azonkívül a Pötschenligetben és a szentgyörgyi romon.

55. *Clausiliastra laminata* Montagu. Pötschen, Vashámor, Vaskutacska, Szt. György, Farkasvölgy és Dévény.

VII. Család. *Succinidae*.

56. *Succinea putris* Lin. Nedves réteken, áradásos helyeken mindenütt, különösen a ligetekben.
 57. *S. elegans* Risso. Az előbbivel.
 58. *S. oblonga* Drap. Ugyanott és Dévény. Ritka.

2. Csoport. *Basommatophora*.VIII. Család. *Auriculidae*.

59. *Caricium minimum* Müll. Vizek partján a ligetben. Gyakran tegzerek (*Phryganeida*) álczatokjain.

IX. Család. *Limmacidae*.

60. *Limnus stagnalis* Lin. Pötschen, Óliget, Malomliget és Szt. György (Sur).
 61. *Gulnaria auricularia* L. Ugyanott és a Duna mellékágaiban.
 Var. *ampla* Hartm. Az oroszvári dunaágban.
 62. *G. ovata* Drap. Ugyanott.
 Var. *fluminensis* Cless. A vasuti töltés mellett levő tócsákban.
 63. *G. peregra* Müll. Posványos helyeken a Weidritz-völgyben, Csukárd mellett és a modori erdőkben.
 64. *Limnophysa palustris* Müll. Szt. György mellett a Surban.
 65. *L. truncatula* Müll. Nedves iszapon a Pötschen szélén és a bimbóházaknál a csermely mellett és az ottani nedves réten.
 66. *Physa fontinalis* Lin. A Surban Szt. György mellett.
 67. *Aplexa hypnorum* L. Malomliget.
 68. *Coretus corneus* L. Állóvizekben az Óligetben a Malomligetben és a Surban.
 Var. *banaticus* Bourguignat. Malomliget.
 69. *Tropodiscus marginatus* Drap. Óligeti mocsarakban.
 70. *Tr. carinatus* Müll. A dunai ligetekben mindenütt, gyakoribb az előbbinél.

— 24 —

71. *Gyrorbis vortex* L. Óliget.

72. *G. vorticulus* Froschel. Szt. György, Sur.

Var. *charteus* Held. A Vaskutacska mögött levő második tóban.

73. *G. spirorbis* L. A Weidritzvölgyben és Ligetben.

74. *Bathyomphalus contortus* L. A Duna és Morva áradmányában.

75. *Gyraulus albus* Müll. Pötschen és Óliget.

76. *G. crista* L. var. *cristatus* Drap. Óliget. Eddig csak phryganeidák álczatokjain.

77. *Hippeutis complanatus* L. A Vaskutacska mögött levő tóban.

78. *Ancylus fluviatilis* Müll. A Weidritzpatakban.

79. *A. lacustris* L. A Vaskutacska mögött levő tóban és az Óligetben.

B. Alosztály. Branchiata.

1. Csoport. Ctenobranchia.

X. Család. Valvatidae.

80. *Valvata piscinalis* Müll. Duna, Pötschenág és Óliget.

XI. Család. Paludinidae.

81. *Paludina* (= *Vivipara*) *vera* Frauenfeldt (= *P. contecta* v. *Kimakovicz*). Zabos (Habernág) és Sur Szt. György mellett.

82. *P. hungarica* Hazay (= *P. fasciata* var. *hungarica*). Oroszvári dunaág, Pötschenág, Morva és Duna.

83. *Bithynia tentaculata* L. Malomliget és Sur.

84. *Bithynella austriaca* Frauenfeldt. Borostyánkő és Szt. György között, a Cervenypatak egyik forrásának a vizében.

85. *Lithoglyphus naticoides* Fér. Csak folyóvizben: a Morva, Duna és ennek mellékágaiban.

2. Csoport. *Aspidobranchia*.*XII. Család. Neritinidae.*

86. *Neritina transversalis* Ziegler. A Dunában elég gyakori, de csak alacsony vízállásnál lehet hozzáférni.

87. *N. Danubialis* Ziegl. Ugyanott. Feltűnő, hogy ezen faj Hazay szerint Budapest mellett gyakrabban fordul elő, mint az előbbi. Én gyűjtéseim alkalmával itt Pozsonyban harmincz-negyven *N. transversalis* között alig találtam három-négy *N. danubialist*.

II. Osztály. *Lamellibranchiatae*.

Bivalvae. Conchiferae. Kagylók.

XIII. Család. Unionidae.

88. *Anodonta mutabilis* Clessin, var. *piscinalis* Nilson. Duna, Pötschen, Zabos és Morva.

89. *Anodonta complanata* Ziegler. A Dunában és Morvában.

90. *Unio pictorum* Linné. A Dunában és Pötschenágban.

91. *U. tumidus* Nilson. Ugyanott.

92. *U. batavus* Lamarck. A Duna és Morvafolyóban.

XIV. Család. Cycladidae.

93. *Sphaerium (Cyclas) corneum* Lin. Tócsákban a Vaskutacskánál és Malomligetben.

94. *Sph. (C.) rivicolum* Leach. Duna és Morva.

95. *Caliculina lacustris* Müll. Vaskutacska és Oliget.

96. *C. hungarica* Hazay. Malomliget.

XV. Család. Dreissenidae.

97. *Dreysena polymorpha* Pallas. A Dunában meg a Pötschenágban. Byssus szálaival kövekhez, 'czölöpök-höz, tutajok meg hajók aljához tapad. Hol ilyen tárgyak néhány évig háborítatlanul voltak a vízben, ott a Dreys-

sen a kagylót mindig találhatjuk. A Dunában nehezen, csak a legalacsonyabb vizállásnál közelíthető meg, vagy az alkalmas helyeken víz alatti búvárkodás által tehetünk rá szert. A Pötschenágban ellenkezőleg a parthoz közel a vízben fekvő kövek, téglák, ágak, vagy Anodonták, Uniók héjai teli vannak ezen érdekes állattal. Az utóbiak saját teknőfeleiket ilyenkor nem tudják többé kinyitni, úgyhogy ezen türelmes gazdák előbb-utóbb elpusztulnak.

A Dreysena polymorpha a Feketetengerbe ömlő folyamok alsó pályáján honos s állítólag hajók által került volna az Északi és Baltitengerbe, illetőleg az ezekbe ömlő folyamokba és innen a Duna-Majnátt összekötő csatornán keresztül ismét a Dunába, melyben lefelé Regensburgig és 1874-ben már Bécsig terjedt. Hogy Hazay 1880-ban Budapest mellett találta, ezt úgy magyarázták, hogy a Feketetengerből hajók által került volna oda, minthogy a Duna felsőrészében Bécs és Budapest között állítólag hiányzott. Pozsonyban azonban már igen régen lehetett. A lyceumi gyűjteményben vannak példányok, melyeket holdogult Bothár Dániel tanár már 1860-ban gyűjtött Pozsony mellett a Dunában; tehát sokkal előbb mielőtt Bécs és Budapest mellett megfigyelték. Ezek után nem hihetek a Dreysena polymorpha elterjedésének és vándorlásának csodameséiben.

* * *

Elkészülve ezen kis munkával kezembe került a „Trencsénvármegyei Természettudományi Egylet 1894—5 évkönyve“ melyben Dr. Brancsik Károly trencsényi orvos „Ein Ausflug auf Nachbargebiete“ című értekezésében leírja a Pozsony környékén tett malakozologiai kirándulásait.

Az értekezés végén felsorolja az itt gyűjtött molluskafajokat és leleteit a Beaufort A. kapitány ur gyűjteményében talált pozsonyi fajokkal egészíti ki. Örömmel konstátálhatom, hogy a Dr. Brancsik által gyűjtött negyven faj és két válfaj az én leleteimmel mind megegyezik, azonban a Beaufort kapitány ur gyűjteményéből való tizenegy faj közül van négy olyan is, melyet eddig feltalálni nem tudtam. Kettőre nézve (*Clausilia ventricosa* és *latestriata*) nincs kizárva, a másik kettőről (*Helix holoserica* és *Patula rupestris*)

azonban nem tartom valószínűnek, hogy azok Pozsony környékén előfordulnának. *H. holoserica* alhavasi faj, mely csak magasabb fekvésű vidéken honos. Beaufort ur állítólag az evang. temető mögött szedte. Magam számtalanszor voltam a nevezett helyen, — van ottan mindenféle más faj — de a *H. holoserica* nyomára nem akadtam, pedig legalább egy-egy kihalt példányt, egy elmállott héját kellett volna találnom, ha valaha itt előfordult volna. A *P. rupestris* viszont mészhez kötött faj, a mely a lelhely gyanánt említett mészmentes Zergehegyen nem igen találja életfeltételeit.

II. Sümegh határának molluskái.

Mielőtt Pozsonyba kerültem, két esztendőt Sümeghen töltöttem, mely idő alatt ezen város környékének természetrajzi viszonyaival foglalkoztam. Kirándulásaim alkalmával a molluskákra is irányult figyelmem. A csekély eredmény, melyet akkor e téren elértem, nem késztetett arra, hogy azt nyilvánosságra hozzam. Azóta többször voltam Sümegh vidékén és folytattam kutatásaimat. Ez alkalommal sem találtam sok új dolgot, csak újból állapíthattam meg a régi leleteket. Azon körülmény, hogy hazánkban épen a dunántúli dombvidék malakozoologiai tekintetben legismeretlenebb és ennél fogva e vidékre vonatkozó minden egyes adatnak van némi érdekessége, arra indított, hogy az előbbi kis munkával kapcsolatban közzé tegyem Sümegh vidékén eszközölt gyűjtésem eredményét is, ne hogy ez esetleg feledésbe menjen.

Sümegh Zalavármegye északi részében a Bakonyhegység és Kis Magyar Alföld határán fekszik. A város altalaja mészkő, szintúgy a mellette levő Várhegy és tőle keletre a Sümegh-Rendekihegyek részint másodkori krétaformációbeli Hippurit-részint harmadkori Nummulitmészkőből állanak. Ezen talajminőségből sok érdekes fajra lehetne következtetni, ha a mészen kívül a molluskáknak második életfeltétele a kellő nedvesség is meg volna. Ez azonban hiányzik vidékünkön, miért is csak

kevés faj találja itt a megélhetés feltételeit. Ezek többnyire mészjelző fajok, mint a *Xerophila candicans* és *Zebrina radiata*, egyedül ezek fordulnak elő tömegesen. Ezekhez csatlakozik még a Várhegyen a *Pupa muscorum* és *Clausilia plicata*, a várostól nyugatra levő Mogyorósi dűlőn, melyen csak kavicsos sovány legelők vannak, a *Chondrula tridens* és *Torquilla frumentum*. A hegyek völgyeiben és kopár szikláknak az alján néhány közönségesebb *Fruticicola*-faj mellett igen gyéren találjuk a *Pupa minutissima*, *Patula pygmaea*, *Conulus fulvus*, *Hyalina nitens* és *Vitrina pellucida* fajokat, és mint legnagyobb ritkaságot, a parányi *Acanthinula aculeata* nevű *Helix*-fajt. Nem egészen érdektelen a mi vidékünkre nézve, hogy az északabbra, Vas- és Sopronmegyében tömegesen fellépő *Tachea hortensis*-t itt a színváltozatokban gazdagabb *T. nemoralis* helyettesíti. Kertekben, a város szélén bokrokban s különösen az Újhegy alján levő élő sövényeken, valamint Csab-Rendek bozótjaiban bőven található a *T. austriaca* és *Helix pomatia* társaságában. Délnyugatra a várostól egy óra járásra húzódik a Sarvaly-Tátika bazaltos hegyláncz. Itt két érdekes faj tartózkodik: a *Hyalina hiulca* és *Zonites verticillus*.

A csupasz csigák is csak gyéren mutatkoznak. Van itt összesen négy *Limax*-faj, melyek közül a hússzínű *L. maximus* var. *Bielzi* és a *L. variegatus* nevű pinczelakó faj érdemel említést.

A vízi molluskák számára nem találunk nagyon alkalmas helyeket. A síkságon van egy kisebb észak felé húzódó ér, az u. n. Ereki patak, mely a várostól egy órányi távolságban az u. n. Rendeki patakkal egyesül. Mindkettőben találjuk a közönségesebb *Limnaeidae*-kat, névszerint a *L. stagnalis* és *palustris*, *Planorbis corneus*, *marginatus* és *spirorbis*-t, továbbá a *Paludina contecta* és *Bithynia tentaculata*-t. Mint nem egészen közönséges fajt felemlítem a *Sphaerium corneum* var. *nucleus* nevű kis kagylót, mely a két patak összefolyásánál a víz fenekét népesíti be. Ugyanitt valamint északabbra a Marczalban, melybe e két említett patak ömlik, szépen fejlődik az *Anodonta mutabilis* Clessin és *Unio batavus*. Az áradás elkerülése végett a Marczal és a két patak újabb időben ismételtlen szabályozás alá kerültek, minek következtében molluskáink is nagyban

pusztultak. A majorok és t^gglavetők mellett levő kisebb tócsákban reudesen nem találunk molluskákat, vagy legfellebb egyikét olyan fajt, mely az Ereki patakban is tenyészik.

A Sümegh vidékén gyűjtött molluskafajok rendszeres jegyzéke.

I. Osztály. Gasteropoda. Csigák.

A. Alosztály. Pulmonifera. Tüdősők.

1. Csoport. Stylom matophora. Pulmonata terrestres.

I. Család. Limacidae.

1. *Limax maximus* var. Bielzi, Seibert. Szőlőutak mentén, kövek alatt. Az Öregbaglyas hegyen. Nem gyakori.

2. *L. variegatus* Drap. Sümeghi és csabrendeki pinceszékekben. Közönséges.

3. *Agriolimax laevis* Müll. Nedves helyeken, kövek alatt kertekben.

4. *A. agrestis* Lin. Kertekben, káposztásokban, szőlőkben és erdőkben.

II. Család. Vitrinidae.

5. *Vitрина pellucida* Müll. Kövek alatt utak és árkok mellett a Fehérkövek alján és kertekben az üvegházak falain.

6. *Hyalina glabra* Stud. Kövek alatt kertekben.

7. *H. nitens* Michaud. Az Öregbaglyas hegyen és a Fehérköveken.

Var. *hiulca* Jan. A Tátika alatt.

8. *H. (Conulus) fulva* Müll. A Fehérkövek alján és az Ereki patak mentén. Kövek alatt.

III. Család. Zonitidae.

9. *Zonites verticillus* Fér. A Sarvaly-Tátika hegyláncz erdeiben.

IV. Család. *Patulidae*.

10. *Patula pygmaea* Drap. A Fehérkövek völgyeiben.

V. Család. *Helicidae*.

11. *Vallonia costata* Müll. A Várhegyen, Fehérköveken és itt ott kövek alatt az Ereki patak mentén.

12. *Acanthinula aculeata*. Müll. A Fehérköveken. Rendkívül ritka.

13. *Fruticicola rubiginosa* Ziegl. Az Ereki patak mellett levő nedves réteken.

14. *Fr. strigella* Drap. A Fehérköveken. Egyes példányok feltűnő nagyságot érnek el.

15. *Fr. Fruticum*. Müll. Bokrokban az Ereki és Rendeki patak partján.

16. *Fr. incarnata* Müll. A Fehérköveken.

17. *Fr. carthusiana* Müll. Árkokban a jánosházi út mellett és nedves réteken a cseresnyeberki dűlön.

18. *Tachea nemoralis* L. Bokrokban a város körül, az Újhegy alján levő élő sövényen, kertekben és bozótokban. Egy és öt sávós házakkal. A házak alapszíne sárga vagy vörös. A sávok némelykor foltosorokká szakadnak széjjel, máskor kiszélesednek s összeolvadnak egyetlenné széles fekete szalaggá. Találtam két albinot is. Ezeknél a szájnylás széle, az ajak egészen fehér, a szalagdíz pedig csak átlátszó nyomokban ismerhető fel. Ugy látszik, hogy a *H. nemoralis* e vidéken már egészen helyettesíti az északabbra előforduló *H. hortensis*-t, melyet egész Zalamegyében nem észleltem.

19. *T. austriaca* Mühl. Ugyanott, továbbá a Fehérköveken, az Újhegyen és utak mellett mindenütt.

Var. *expallescens* Fér. Az előbbivel együtt. Kevésbé gyakori.

20. *Xerophila candicans* Ziegl. (= *H. obvia* Hart.) A Várhegyen, Öregbaglyashegyen és Fehérköveken mindenütt. A hol csak meszes a talaj, ott e csiga is előfordul.

21. *Helicogena pomatia* Lin. Kertek és bokrokban a város szélén. Az Öreg- és Újhegyen és ezek völgyeiben.

VI. Család. Pupidae.

22. *Zebrina detrita* var. *radiata* Brug. A Várhegyen, Öregbaglyashegyen és a mogyorósi dűlön.

23. *Chondrula tridens* Müll. A Mogyorósi dűlön kövek alatt és a fű között elég gyakori.

24. *Zua lubrica* Müll. A leégett gőzmalom romjai alatt.

25. *Torquilla frumentum* Drap. A mogyorósi dűlön.

26. *Pupilla muscorum* Lin. A Várhegyen, Fehérköveken és a leégett gőzmalom romjainál.

27. *Isthmia minutissima* Hart. A Fehérkövek völgyeiben.

28. *Alinda plicata* Drap. A Várhegyen, Fehérköveken és a régi várfalakon a városban.

29. *Clausiliastra laminata* Mont. A Fehérköveken. Ritkább az előbbinél.

VII. Család. Succinidae.

30. *Succinea putris* L. Nedves réteken az Ereki patak mentén.

2. Csoport. Basommatophora. Pulmonata aquatica.*VIII. Család. Limacidae.*

31. *Limnus stagnalis*. L. Az Ereki meg Rendeki patakban.

32. *Limnophysa palustris* Müll. Ugyanott. Var. *turricula*. Held. Marczalkanális.

33. *Gulnaria peregra*. Müll. Csánkút.

34. *Coretus corneus* L. Ereki patak.

35. *Tropodiscus marginatus* Drap. Ugyanott.

36. *Gyrorbis spirorbis*. L. Ugyanott.

B. Alosztály. Branchiata. Kopoltyusak.*IX. Család. Paludinidae.*

37. *Paludina contecta* v. Kimakovicz (— *P. Vivipara vera* Frauenf.) Az Ereki patakban és Némettóban.

38. *Bithynia tentacula* Lin. Ugyanott.

II. Osztály Lamellibranchiata. Kagylók.

X. Család. Unionidae.

39. *Unio batavus* Lamarek. Az Ereki és Rendeki patak összefolyásánál és a Marczalban.

40. *Anodonta mutabilis* Clessin. Ugyanott. Helyenkint a szabályozás következtében kipusztult.

XI. Család. Cycladidae.

41. *Sphaerium corneum* var. *nucleus* Studer. A Rendeki patak és a Marczalban.

Pozsony 1896. augusztus havában.

ZOBODAT - www.zobodat.at

Zoologisch-Botanische Datenbank/Zoological-Botanical Database

Digitale Literatur/Digital Literature

Zeitschrift/Journal: [Verhandlungen des Vereine für Naturkunde zu Presburg](#)

Jahr/Year: 1897

Band/Volume: [NF_9](#)

Autor(en)/Author(s): Anonymus

Artikel/Article: [Adatok Nyugatmagyarország molluskafaunájához 13-32](#)